

Pradijsvogel met vuurvogels

van Wijk, Charlotte

Publication date

2017

Document Version

Final published version

Published in

175 jaar TU Delft

Citation (APA)

van Wijk, C. (2017). Pradijsvogel met vuurvogels. In P. T. L. M. van Woerkom, W. Ankersmit, R. Hagman, H. G. Heijmans, G. J. Olsder, & G. van de Schootbrugge (Eds.), *175 jaar TU Delft: Erfgoed in 33 verhalen* (pp. 30-33). Histechnica.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable). Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights. We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Paradijsvogel met vuurvogels

C.A. van Wijk

Het wonderlijke en wonderbaarlijke meubelstuk op de foto is met zijn versiering van veelkleurig houtsnijwerk een van de meest aantrekkelijke stukken in de Stoelencollectie van de faculteit Bouwkunde. Het is tegelijkertijd een van de stukken dat vele vragen opwerpt, want wat heeft deze paradijsvogel te zoeken aan de technische universiteit?

Deze stoel maakt deel uit van een groep van tien Russische folkloristische meubels (vier tafels, een bijzettafel, vier stoelen en een krukje) naar ontwerpen afkomstig uit de kunstenaarskolonie die prinses Maria Tenisjeva oprichtte in Talasjkino, in de buurt van Smolensk, in de jaren 1890. De kolonie was een manifestatie van de Russische variant op de *Arts & Crafts* met als ideëel doel het nieuw leven inblazen van de traditionele handwerktechnieken, zoals borduren en houtsnijden. In lijn met het gedachtegoed van *Arts & Crafts* voorman William Morris werden de arbeiders deels geschoold in de eigen werkplaats, die was verbonden aan de school voor plattelandskinderen. In 1903 kreeg de timmerwerkplaats een nieuwe artistiek directeur, Alexej Zinovjev en daarna werden de folkloristische motieven gecombineerd met minder traditionele vormen afkomstig uit de Art Nouveau.

De motieven in het snijwerk zijn gebaseerd op de Russische folklore, de gestileerde vogel op de rugleuning stelt de vuurvogel voor, in traditionele verhalen een vaak voorkomend mythisch dier. De vorm van de stoel is expressionistisch, met speelse details als de gestapelde, doorboorde kralen in de voorpoten en de wielen onderaan de doorlopende rugleuning. Het ontwerp, met name van de rugleuning, vertoont een opvallende overeenkomst met een stoelontwerp van de Schot Charles Rennie Mackintosh uit 1900.

De geschiedenis van de collectie

De stoel op de foto [1] is een mooie indicatie van de door weinigen vermoede diversiteit van het onderwijs aan de faculteit Bouwkunde, waar niet alleen de harde wetenschap vertegenwoordigd is. Al vanaf het prille begin, ten tijde van de Koninklijke Academie in 1842, werden de ingenieurs in Delft ook onderwezen in het handtekenen. Het handtekenen was namelijk een artistieke vaardigheid die voor het uitwerken en overbrengen van innovatieve ideeën door de ingenieur aan collega's en uitvoerders onontbeerlijk werd geacht.

Lange tijd werd het onderwijs in dit vak gegeven aan de hand van de methode die al in de vijftiende eeuw was ontwikkeld aan de *Accademia di San Luca* te Rome; studenten begonnen met het kopiëren van prenten, daarna tekenden ze gipsafgietsels van klassieke beelden en ornamenten en houten modellen

na, om eventueel te eindigen met het tekenen naar levend model. Het was een onderwijspraktijk die ver afstond van die in de technische vakken en de beroepspraktijk. Pas in 1894 kwam in de traditionele opzet van het handtekenonderwijs in Delft verandering, met het aantreden van een nieuwe leraar handtekenen, Abraham Frans (Bram) Gips. Gips liet zijn studenten tekenen 'naar de natuur', door het opmeten van de voorwerpen in de kunstnijverheidsverzameling, en niet langer naar prenten en afgietsels.

Figuur 1 | Ontwerp ca. 1904, Alexej Prokofjevitsj Zinovjev.
Uit de stoelencollectie van de Faculteit Bouwkunde, TU Delft.

Bij de afdeling Decoratieve Kunst, onderdeel van de afdeling Bouwkunde, was deze meer eigentijdse aanpak al eerder ingevoerd. Binnen die afdeling was een onderwijsverzameling aangelegd voor de studenten van Bouwkunde en voor de MO-akte tekenen door Adolf Le Comte, leraar Decoratieve Kunst sinds 1878. Le Comte en de professor in de Schone Bouwkunst, Eugen Gugel, hadden zich voor de opzet van het onderwijs gebaseerd op buitenlandse voorbeelden, met name het Londense South Kensington Institute. Daar werd een uitgebreide kunstnijverheidscollectie gecombineerd met een polytechnische en een kunstopleiding. Door het bestuderen en natekenen van goed ontworpen voorwerpen konden studenten zich vertrouwd maken met de eigenschappen van de toegepaste materialen en technieken. Le Comte beijverde zich om binnen de afdeling zo veel mogelijk goede voorbeelden uit binnen- en buitenland voor zijn studenten bijeen te brengen. De kunstnijverheidscollectie bevatte metaalwerk, beeldhouwwerk in hout en steen en faience. Ook bouwfragmenten werden verzameld.

De Sluytermancollectie

Theodorus Karel Lodewijk (Karel) Sluyterman, die Le Comte in 1895 opvolgde, zette het onderwijs langs de zelfde lijnen voort, en breidde de collectie nog sterk uit. Hoewel de collectie breed was opgezet, met voorwerpen van barok tot gotiek, was er relatief veel aandacht voor Hollandse Renaissance. Sluyterman was een studievriend van Gips, en ze deelden de opvatting dat de studenten om te leren ontwerpen in verschillende materialen vooral met echte voorwerpen in contact moesten komen. De kunstnijverheidscollectie werd gedurende die periode dan ook zowel voor de lessen in decoratieve kunst, als voor het handtekenen van de studenten van alle afdelingen gebruikt. Dit gecombineerde gebruik van de collectie duurde tot 1905, toen Polytechnische School werd omgezet in een Technische Hogeschool. Bouwkunde werd een afzonderlijke afdeling en Handtekenen werd ondergebracht onder Algemene Wetenschappen [2].

In 1917 verhuisde de onderafdeling Decoratieve Kunst naar een historisch pand aan de Oude Delft, Huis Portugal. Het huis werd ingericht in Hollandse Renaissance stijl met collectiestukken, en bouwfragmenten uit de onderwijscollectie werden op toepasselijke plaatsen in het pand ingemetseld.

De opvolgers van Sluyterman moderniseerden het onderwijs en de afdeling, totdat die eind jaren 1950 volledig was gericht op interieurarchitectuur en industrieel ontwerp. Daarmee was het belang van de kunstnijverheidscollectie voor het onderwijs sterk afgenomen. Later kwamen uit Decoratieve Kunst de vakgroepen Interieur, Kunstgeschiedenis en Industrieel Ontwerp voort, bij die laatste liggen de wortels van de tegenwoordige faculteit Industrieel Ontwerpen.

De vakgroep Interieur begon in 1957 met het verzamelen van de huidige stoelencollectie om de studenten Bouwkunde vertrouwd te maken met de toepassingen van materialen en technieken, met de nadruk op de vernieuwingen in de 20ste eeuw. De stoelen uit de kunstnijverheidscollectie, tegenwoordig bekend als de Sluytermancollectie, werden aan deze collectie toegevoegd toen de rest van de Sluytermancollectie verhuisde naar het depot van het Techniek Museum [2].

De herkomst

Doordat de archieven van de Bouwkundecollecties indertijd niet goed zijn bijgehouden, is niet bekend hoe deze set van Talasjkino precies is verworven. Lange tijd werd aangenomen dat de meubels in Rusland waren aangeschaft. De publicatie van de nieuwe catalogus van de Stoelencollectie bracht ons onverwacht nieuwe kennis over deze objecten. Een kenner uit Moskou (J. Oser, zie [3]) nam contact op met het verzoek de meubels te mogen onderzoeken, en wist een tip van de sluier op te lichten. Er zijn sterke aanwijzingen dat het in Nederland vervaardigde kopieën zijn, naar voorbeeld van foto's in een publicatie over de producten van de kunstenaarskolonie uit 1906 [4]. Zo is de houtsoort afwijkend van de in de kolonie zelf vervaardigde meubels, en zijn de decoraties aan de op de foto's niet zichtbare zijde afwijkend van de in de kolonie gebruikelijke Russische folkloristische motieven. De in Rusland vervaardigde stoelen droegen, naar de ervaring van Oser, ook een eigen stempel die bij de Delftse meubels ontbreekt.

Gezien het beperkte budget waarmee Sluyterman werkte lijkt het eigenlijk onwaarschijnlijk dat hij zelf tien meubels ineens heeft laten kopiëren. Veel van de stukken werden verworven door donaties van particulieren, dus wellicht ook deze set. Het zou mooi zijn als ook deze publicatie nieuwe informatie oplevert, want het verhaal van de stoel is niet compleet zolang de details van verwerving ontbreken.